

Overgangsprogramma geeft versnelde leerlingen betere start in het vo

Intermezzo tussen po en vo

Wat bied je aan een leerling van 9 of 10 jaar die al klaar is met de basisschoolstof? Rechtstreeks van groep 7 naar de brugklas is niet altijd ideaal. Op steeds meer plekken volgen versnelde leerlingen daarom speciale programma's die hen voorbereiden op het vo. SLO deed er onderzoek naar en komt binnenkort met aandachtspunten en een voorbeeldcurriculum voor het opzetten van een tussenjaar. We namen een kijkje bij Intermezzo, het overgangsjaar van het Hondsrug College in Emmen.

Fotografie: Freddie Westerhof

Tekst: Suzanne Visser

Jinte (12) is een heel gewone tiener. Een meisje dat we - als de scholen open zouden zijn - in de pauze met haar vriendinnen op een bankje zouden zien zitten, hoofden bij elkaar, giechelend om iets op hun telefoon. Een meisje dat erbij hoort, dat lekker in haar vel zit en dat de sterren van de hemel zingt in de eindmusical. Kortom, een typische leerling op de grens van po en vo. Maar bij Jinte spreekt dit plaatje niet voor zich. Twee jaar geleden was zij nog een heel verlegen meisje. Een slimme leerling, die aan het eind van groep 7 al lang klaar was met de basisschoolstof. Maar ook een leerling die amper contact maakte, nooit haar hand zou opsteken als ze het antwoord op een vraag wist en buikpijn kreeg bij de gedachte op een podium te moeten staan.

Intermezzo

Die Jinte van toen kent niemand meer terug. In korte tijd heeft ze een metamorfose doorgemaakt. Dat gebeurde in de Intermezzo-klas van het Hondsrug College voor voortgezet onderwijs in Emmen: een overgangsjaar voor leerlingen die versneld van de basisschool af komen, maar nog niet in alle opzichten klaar zijn voor het vo.

“We zijn met Intermezzo begonnen omdat we in onze eerstejaars gymnasium- en vwo+-klassen af en toe leerlingen op onverklaarbare wijze zagen uitvallen. Leerlingen van wie we hoge verwachtingen hadden, die het cognitief makkelijk zouden moeten redden”, vertelt locatiedirecteur Ben den Hamer, die drie jaar geleden aan de wieg stond van het overgangsjaar.

“Tegelijkertijd kregen we van steeds meer basisscholen het verzoek om leerlingen op te vangen die op 9- of 10-jarige leeftijd al klaar waren met de leerstof. Wij zijn een begaafdheidsprofiel school, dus op zich waren ze bij ons aan het juiste adres. Maar zulke jonge leerlingen in de brugklas plaatsen is sociaal meestal niet zo'n succes. Een tienjarige heeft het in een klas vol twaalfjarigen niet makkelijk. Op die leeftijd is twee jaar een groot verschil.”

Vertrouwd

Ben ging eens tellen en zag dat er voldoende leerlingen waren om een aparte klas te vormen. Met een voorstel en een voorbeeld (er was al een overgangsjaar op het Stedelijk Gymnasium Nijmegen) stapte hij naar zijn directie. Daar werd zijn plan aanvankelijk met voorzichtigheid ontvangen. Maar Ben kreeg het voordeel van de twijfel en inmiddels heeft Intermezzo zijn waarde bewezen.

Wie nu van een afstandje naar het Intermezzojaar kijkt, ziet een mix van po-, vo- en 'eigen' elementen. Uit het basisonderwijs is het idee van een vast lokaal en een kringgesprek aan het begin van de dag meegenomen: een vertrouwde setting in de context van een grote vo-school. Ook is er dagelijks tijd voor sport en spel. En als kinderen zo nu en dan een uurtje terug willen naar de basisschool om hun juf of vrienden weer te zien, dan mag dat gewoon.

'Een tienjarige heeft het in een klas vol twaalfjarigen niet makkelijk'

Het lesrooster daarentegen lijkt op dat van het vo: elk uur een ander vak van een andere leraar. Alleen komen die vakdocenten naar de leerlingen toe in plaats van andersom. Het zijn leraren die bewust voor Intermezzo hebben gekozen. En ze behandelen tijdens hun lessen niet de gewone brugklasstof (anders lopen de leerlingen aan het eind van Intermezzo meteen weer voorop), maar andere uitdagende stof.

“Leerlingen krijgen wel Engels, maar dan gaat het over literatuur. Ze doen geschiedenis, maar daar gaat het over 'grote denkers'. Bij Nederlands behandelen ze poëzie en proza. En we geven bijvoorbeeld filosofie”, zegt Ben. Opvallend - en 'onmisbaar!', volgens Ben - is dat een basisschoolleerkracht de kinderen helpt bij het wegwerken van hiaten in taal en rekenen.

Fotografie: Thea Oost

“Er zijn misschien een paar leerlingen die alle basisschoolstof beheersen, maar de meesten hebben door het versnellen hier en daar toch wel iets gemist.”

Vaardigheden

Het allerbelangrijkste is echter het werken aan sociaal-emotionele en executieve vaardigheden, zegt Ben. “De ontwikkeling daarvan is bij deze kinderen nogal eens ondergesneeuwd geraakt. Op de basisschool waren ze door hun voorsprong niet de makkelijksten om in de groep te hebben. Velen hebben een groot deel van de tijd aan eigen leerstof of projecten gewerkt. Dingen als in een groepje werken, rekening houden met de ander, maar ook luisteren naar uitleg van de leerkracht en jezelf concentreren, vinden ze niet makkelijk. En dat moeten ze wel leren, want er komt een tijd dat ze het nodig hebben, dat niet alles meer vanzelf gaat.”

Daarom worden de leerlingen bij Intermezzo zelf aan het roer gezet. Ze spreken met iedere leraar af aan welke doelen ze voor dat vak gaan werken. De hele leerstof is in digitale leerdoelen verkaveld en leerlingen werken aan een leerdoel totdat ze het voldoende beheersen. Dat wordt niet beoordeeld met cijfers, maar met feedback, die wordt samengevat in een kleur: rood is nog niet behaald, oranje is deels behaald, groen betekent door naar een volgend doel.

“Veel van onze leerlingen zijn in de loop der tijd het plezier in leren kwijtgeraakt”, verklaart Ben. “Dat heeft geen universele oorzaak – basisscholen doen hun bliksemse best – maar het is wel zo. Bij Intermezzo maken we de leerlingen eigenaar van hun leren en daardoor keert de motivatie terug.”

128 basisscholen

Jaarlijks telt de Intermezzoklas nu achttien tot twintig leerlingen. Ze komen uit de wijde omtrek, van Schoonebeek tot Ter Apel en Westerbork. Toelating verloopt uitsluitend via de basisschool. “Ouders kunnen niet zelf bij ons aankloppen. We werken alleen via de school, want deze leerlingen zijn nog leerplichtig in het basisonderwijs”, licht Ben toe.

Tips voor een overgangsprogramma voor versnelde leerlingen

1. Informeer de versnelde leerlingen en hun ouders op verschillende manieren over de middelbare school: via informatiedagen en -avonden, tijdens proefdagen en gezamenlijke projecten.
2. Stimuleer introductieactiviteiten in de eerste periode op het vo en bied leerlingen de mogelijkheid om in het eerste jaar (vrienden van) de basisschool te blijven bezoeken.
3. Zorg voor een warme overdracht bij elke overgang.
4. Stimuleer de ontwikkeling van studievoordigheden en executieve functies.
5. Werk samen eventuele hiaten uit de basisschooltijd weg.
6. Stimuleer persoonlijke ontwikkeling en sociale vaardigheden door aandacht te schenken aan samenwerken, zelfvertrouwen en weerbaarheid.
7. Creëer een veilige omgeving om fouten te maken en leer de leerlingen doorzetten.
8. Besteed aandacht aan de ontwikkeling van het brein en aan wat 'begaafd zijn' is.
9. Ontwikkel samen met leerlingen en ouders een programma dat uitdagend is en veel keuzemogelijkheden bevat.
10. Stimuleer het geven en ontvangen van feedback (ook onderling) en leer leerlingen hoe ze zich aan de hand van feedback verder kunnen ontwikkelen.

Het volledige SLO-onderzoek naar overgangsprogramma's voor versnelde leerlingen, de doelen en de voorbeelduitwerkingen zijn in de loop van dit jaar beschikbaar op www.talentstimuleren.nl.

slo 16

Daartoe onderhoudt hij contacten met wel 128 toeleverende basisscholen. Rechtstreeks, een-op-een: het samenwerkingsverband passend onderwijs zit daar niet tussen. "Had ook gekund", zegt Ben laconiek, "dan hadden we bovendien subsidie kunnen aanvragen. Maar nu bekostigen we Intermezzo zelf. Onze school is groot genoeg en met een klas van twintig leerlingen kan het best. Vmbo-klassen zijn vaak kleiner." Inmiddels zijn Intermezzo en het overgangsjaar van het Stedelijk Gymnasium Nijmegen al lang niet meer de enige overgangsprogramma's voor versnelde leerlingen. Elders in het vo zijn of ontstaan ook initiatieven (Schiedam, Zwolle, Almelo) en datzelfde geldt in het basisonderwijs. Zo is er in Driebergen een

basisschoolbestuur dat een 'groep 9' aanbiedt. SLO zette diverse initiatieven onlangs op een rij om onderzoek te kunnen doen naar de ervaringen van leraren en leerlingen. Dat onderzoek resulteert in een lijst met criteria waar succesvolle initiatieven aan voldoen. Nog dit jaar worden die criteria vertaald in doelen en vervolgens maakt SLO daar voorbeelduitwerkingen bij. De analyse is nog niet helemaal klaar, maar projectleider Nora Steenbergen kan wel alvast enkele belangrijke factoren noemen (zie kader). "Overigens zijn dit zaken die goed zijn voor alle leerlingen die van po naar vo gaan", zegt ze.

Zelfvertrouwen

Terug naar Jinte en haar metamorfose. Wat zij bij Intermezzo vooral heeft geleerd, is fouten maken. Dat kan heel moeilijk zijn als iedereen weet dat je slim bent en als jij het gevoel hebt dat je per se aan die hoge verwachtingen moet voldoen. Dan is het een hele opluchting om in kringgesprekken te ontdekken dat er nóg tien leerlingen zijn die liever hun vinger niet opsteken en die buikpijn krijgen als ze moeten presenteren. En vervolgens blijft het een hele opgave als de leraren van Intermezzo je daar vervolgens toch mee aan het werk zetten. Maar je doet het wel. Je gaat stap voor stap op weg naar je eerste presentatie. Je werkt samen met anderen aan zulke moeilijke opdrachten dat je wel fouten móet maken. Je krijgt feedback en daar leer je van. En bij elke stap groeit je zelfvertrouwen. Totdat je aan het eind van het jaar stralend op het podium staat, als een vrolijke, typische tiener van 12. ☺

